

Lunds universitet
Statsvetenskapliga institutionen
Handledare: Annika Kronsell

HT 2006
STV102/Konflikt och samverkan

Ursprungsfolk i internationell politik

**- en diskursanalys om ursprungsfolkens roll i det
internationella politiska systemet**

Katarina Anjert
82.11.11

Abstract

Uppsatsen syftar till att ta reda på ursprungsfolkens roll i det internationella politiska systemet med avgränsning till Latinamerika och de andinska länderna. Det görs en kritisk diskursanalys och författaren använder sig av Immanuel Wallersteins världssystemteori för att besvara sin frågeställning. Koloniseringen samt den amerikanska imperialismen har gjort att ursprungsfolken i Latinamerika placerats i periferin när det kommer till politiskt inflytande. Assimilation och tvångsförflyttningar har gjort att ett motstånd växt sig allt starkare och idag kan vi se förändringar i diskursen kring ursprungsfolk. FN har skrivit nya konventioner kring deras rättigheter för att minska diskriminering och ge dem rätt att utöva sin kultur, religion och språk. Men detta efterföljs föga och frågan är om positiv särbehandling är lösning på problemen. I analysen diskuteras om ursprungsfolks roll i den internationella politiken förstärks eller försvagas med dessa rättigheter. I slutsatsen konstateras att ursprungsfolken befinner sig i världssystemets periferi och inte har någon större roll i det internationella politiska systemet. Dock finns en pågående kamp och optimism om en bättre framtid för deras barn.

Nyckelord: Ursprungsfolk, Identitet, Rättigheter, Världssystemteori

Innehållsförteckning

1. INLEDNING.....	s.4
1.1 Syfte och frågeställning.....	s.5
1.2 Avgränsningar.....	s.5
1.3 Metod och Material.....	s.6
1.4 Teori.....	s.6
1.4.1 Diskursanalys.....	s.6
1.4.2 Världssystemteori.....	s.7
1.5 Forskningsproblem.....	s.9
1.6 Begreppsförklaringar.....	s.9
2. FRÅN KOLONISERING TILL GLOBALISERING.....	s.11
2.1 500 år av förtryck.....	s.11
2.2 Globaliseringsfrågan.....	s.12
3. RÄTTIGHETER.....	s.13
3.1 Mänskliga rättigheter.....	s.14
3.2 Minoriteters rättigheter.....	s.15
3.3 Självbestämmanderätt.....	s.17
4. ANALYS.....	s.19
4.1 Konflikter med världssystemet och rättigheter.....	s.19
4.2 Rättigheter för diskriminering?.....	s.20
4.3 Motståndsideiteter.....	s.22
4.4 Centrum och periferi.....	s.23
5. SLUTSATSER.....	s.25
6. REFERENSER.....	s.27
6.1 Tryckta källor.....	s.27
6.2 Konventioner.....	s.28

1. INLEDNING

År 2005 bodde jag och arbetade på ett universitet för ursprungsfolk i Bolivia. Detta år präglades av blockader, ständiga demonstrationer och vi stod på randen till ett inbördeskrig mestadels på grund av transnationella företag och dess privatiseringar av Bolivias naturresurser. Jag åkte runt i byar, eller snarare gick timme efter timme över de ståtliga bergen för att hjälpa våra kursdetagare med uppgifter i interkulturell pedagogik. Från min bostad, hos en familj i ett stenhus på 4800 meters höjd, hade barnen tre timmars skolväg ned- och uppför berget varje dag för att förstå hälften av vad läraren som pratade spanska, undervisade om. När jag hjälpte dem med läxorna var de ständigt förundrade över vad det var de färglade eller läste om, eftersom dessa figurer inte finns i deras vardag. Vad var allt det blå på världskartan? Vatten? Men floden är ju brun. En bild på havet betraktades helst upp och ner. Tankar slog mig allt som oftast, när jag på min lediga tid vallade fåren och lamorna samt såg till att minstingarna inte blev uppätta av de mäktiga kondorerna, vilken och i så fall hur dessa människor som aldrig ringt ett telefonsamtal, aldrig åkt bil, sovit utan mössa eller sett på TV, har för roll i det internationella politiska systemet. Räknas dem?

Under paroller som civilisering och modernisering har det internationella systemet lagt under sig ursprungsfolk. Upptäcktsdoktrinen uppfattning om att det fanns primitiva människor som inte kunde hantera sitt eget land gjorde att ursprungsfolk kunde uteslutas från deltagande på internationella politiska och rättsliga arenor (Johansson Dahre, 2005, s.65-66). Diskussionen om ursprungsfolks roll i den internationella politiken är inte ny utan har varit aktuell i över 500 år. Att politiskt självbestämmande, vilket majoritets-befolkningar tagit för givet, står högst upp på de flesta ursprungsfolks agenda är ett bevis på att de efter många år i den internationella politikens marginaler återigen är ett hett diskussionsämne (ibid. s.10-12).

Diskriminering i form av att bli uteslutna från allmänna sociala, kulturella och ekonomiska processer förekommer, t.ex. att de varit förbjudna att tala sitt språk samt utöva sin egen kultur och religion. Resultaten av detta är idag stora ekonomiska och sociala problem där ursprungsfolk är de fattigaste och sämst utbildade, har sämre hälsa, lägre medellivslängd och är dåligt representerade inom högre utbildningar än andra grupper (ibid. s.145). Ingen stat har riktigt vetat vad de skulle göra med sina ursprungsfolk

eftersom de inte passat in i sedvanliga klassificeringsmönster för folk, nationer och stater. Samtidigt är det, enligt Johansson Dahre (2005), ett problem som blivit försummat och ständigt hamnat längst ner på de politiska dagordningarna (ibid. s.48).

Det finns dock hopp. I Bolivia bevittnade jag resultaten av en utveckling sedan 1970-talet, ursprungsfolkens röster har gjort sig hörda mer och mer, vilket skapat debatt, sociala rörelser som organiserat sig, och slutligen i december 2005 röstades Evo Morales fram till president med sitt parti MAS, *Movimiento Al Socialismo*, med stöd av ursprungsfolken i Bolivia.

Kampen grundar sig på etnisk tillhörighet och målet är att bryta ursprungsfolks sociala, ekonomiska, kulturella och konstitutionella marginalisering (Lund, 2003, s.48).

1.1 Syfte och frågeställning

Jag driver tesen att ursprungsfolken i Latinamerika står i periferin, dvs. utanför det internationella politiska systemet vad det gäller politiska beslut. Denna härrör från mina erfarenheter i Latinamerika.

Jag ämnar här att pröva min tes och utreda vilken roll dessa ursprungsfolk har i det internationella politiska systemet genom att undersöka de faktorer som påverkar denna och utföra en kritisk diskursanalys och därefter dra slutsatser med hjälp av världssystemteorin. Min frågeställning blir härmed:

Vilken roll har ursprungsfolken i Latinamerika i det internationella politiska systemet?

1.2 Avgränsningar

Det är omöjligt att greppa hela problematiken kring ursprungsfolk i världen och redogöra för deras roll i världssystemet, varför jag i denna uppsats valt att lägga fokus på ursprungsfolken i Latinamerika. Eftersom min kunskap grundar sig på erfarenheter från de andinska länderna och framför allt Bolivia är det oftast de jag refererar och ger exempel ifrån. När jag i uppsatsen generaliserar ursprungsfolk menar jag därmed de i Latinamerika.

Precis som det finns stora skillnaden mellan ursprungsfolk i västerländska kulturer och tredje världen, skiljer sig de Latinamerikanska länderna också åt vad det gäller olika förutsättningar och varierande mängd ursprungsfolk. Alla har de historien med kolonisationen och amerikanska imperialismen gemensamt samt kampen om rättigheter och jorden, men väldigt olika förutsättningar.

1.3 Metod och Material

Jag kommer att göra en diskursanalys för att analysera ursprungsfolkens roll, med Faircloughs kritiska diskursanalys som inriktning. I denna konstruerar diskurser sociala identiteter och vidmakthåller befintliga sociala relationer, till exempel att de bidrar till att upprätthålla rådande maktstrukturer. Jag vill även få grepp om de normativa diskussioner om vilken ursprungsfolks roll i det internationella systemet bör vara (Bergstöm & Boréus 2005 s.321-322), eftersom detta är en av kritisk teoris motivering till dess existens: ”Så länge rådande samhällssystem bär på så grundläggande motsättningar som det gör kommer kritisk teori att existera” (Fairclough 1995 s.16).

Vidare kommer jag att använda mig av Wallersteins Världssystemteori för att pröva min tes om att ursprungsfolken befinner sig i periferin i det internationella politiska systemet.

Material till uppsatsen består av sekundärkällor eftersom det krävs att vara på plats i landet för att finna primära. Jag har varit väldigt kritisk i min läsning eftersom jag erfarit att studier kring ursprungsfolk ofta inte är helt korrekta. Det tog mig själv ett halvårs vistelse i min by innan folk ville svara ärligt på frågor, vilket baseras på en rädsla som sitter kvar efter kolonialmakter och västmakternas agerande där de senaste 500 åren.

1.4 Teori

Nedan presenteras de vetenskapsteorier, Diskursanalys och Världssystem-teori, som jag senare kommer att använda mig av.

1.4.1 Diskursanalys

Diskursanalysen har växt som en motreaktion på idé- och ideologianalys där idéer förutsätter ett språk som i sin tur organiserar den sociala verkligheten istället för att uppfatta idéer som återspeglings av den materiella verkligheten (Bergström & Boréus 2005 s. 305). Den person som förknippas mest med diskursanalysen är Foucault, som definierar den som ”hela den praktik som frambringar en viss typ av yttranden” (Foucault 1993 s.57). Det finns olika sk generationer när man pratar om hur

diskursbegreppet används och han anses tillhöra den första (Bergström & Boréus 2005 s. 307).

Den kritiska diskursanalysen i sin tur är en egen inriktning inspirerad av Frankfurtskolan och dess kritiska teori. De två likheterna emellan är dels ideologikritiken och dels att man tar hänsyn till kulturella fenomen som inte enbart kan förklaras med studier av det ekonomiska systemet. Norman Fairclough har forskat mycket med hjälp av diskursanalys och har bidragit till dess utveckling. Han är ett exempel på den andra generationen inom diskursanalysen och har stora likheter med ett marxistiskt synsätt (ibid. s.321-322).

Enligt Ulf Johansson Dahre (2005) utgör ursprungsfolk en diskurs av religiösa, politiska och rättsliga doktriner oavsett hur de definieras. Detta innebär att de formats och klassificerats av omvärldens perspektiv, föreställningar och behov. Diskursbegreppet brukar i vetenskapsteoretiskt språkbruk kallas för den lingvistiska vändningen där det inte finns någon möjlighet att beskriva social verklighet i objektiva termer opåverkade av mänskliga influenser. Om man ser ursprungsfolk som en diskurs måste man referera till de faktorer som gör att en bredare förståelse skapas. Johansson Dahre (2005) menar att ”diskurs definierar vad som kan förstås, vilken kunskap vi kan få och vilka erfarenheter vi kan nå” (Johansson Dahre 2005 s.20) och därmed får diskurser både sociala och politiska konsekvenser. De skapar en social och politisk verklighet när vissa uppfattningar tas på allvar, medan andra negligeras och marginaliseras (ibid. s.19-20). Därför passar det att här göra en diskursanalys för att undersöka ursprungsfolkens roll och om de tas på allvar och blir respekterade, eller marginaliseras.

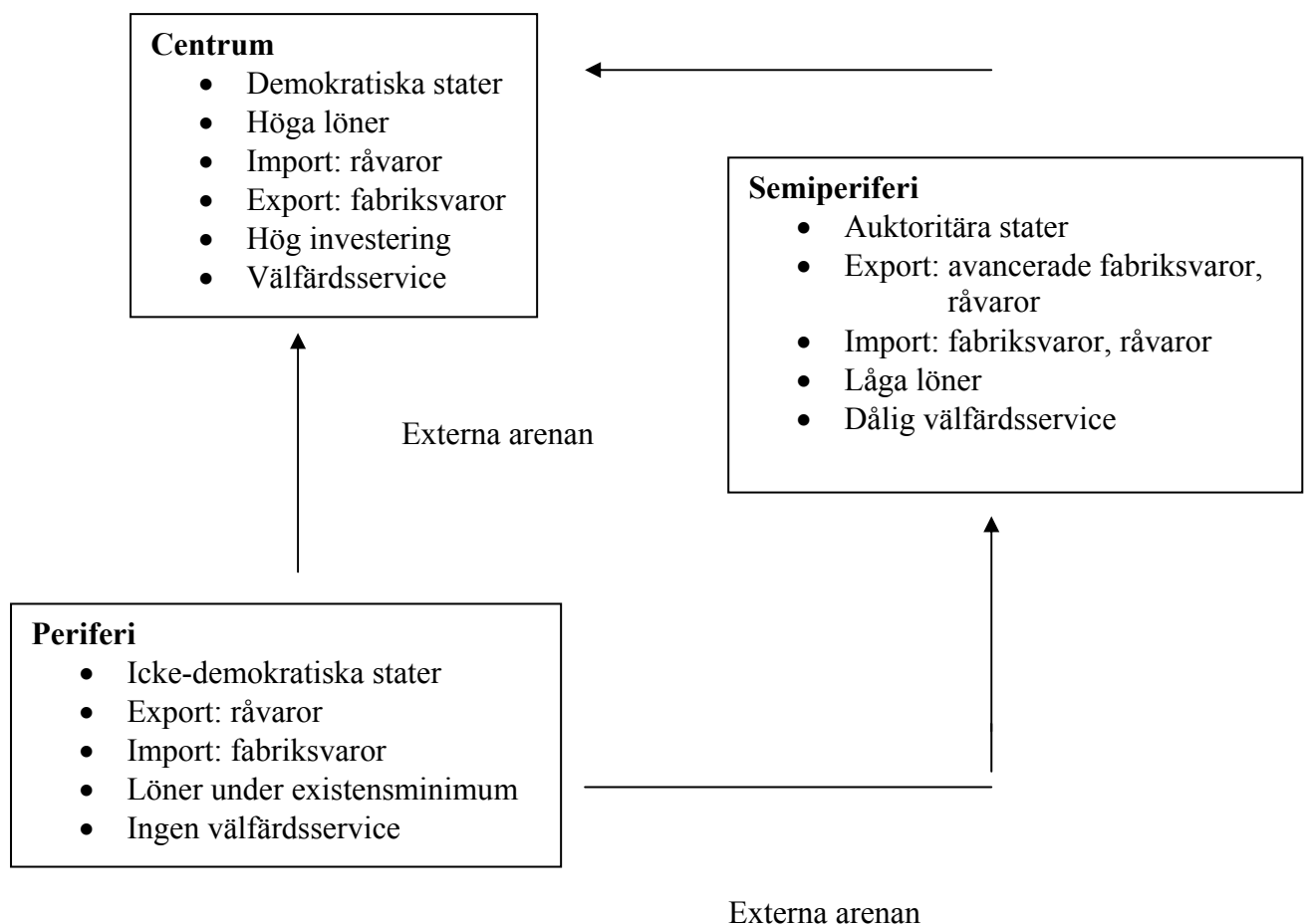
1.4.2 Världssystemteorin

Lenin har med sitt verk *Imperialism, the Highest Stage of Capitalism* varit en av inspiratörerna till världssystemteorin. Hans teori kring imperialismen har lett till två kännetecken för världssystemteorin och förståelsen av världspolitiken. Den första är att all politik, internationell som lokal, befinner sig inom ramen för en kapitalistisk världsekonomi. Den andra är att staterna inte är de viktigaste aktörerna i världspolitiken, utan snarare de sociala klasserna. Den viktigaste protagonisten till den form av världssystemteori jag använder mig av här, är Immanuel Wallerstein och hans uppdelning i två olika världssystem; världsimperium och världsekonomier (Baylis & Smith 2005 s.231). Den viktigaste skillnaden mellan dessa båda system är på vilket sätt beslut om resursfördelning tas. Om de avgörs genom centrala beslut, som i ett världsimperium, eller genom marknaden, som i en världsekonomi. Men oavsett hur besluten fattas överförs resurser från systemets periferi till dess centrum. Kapitalismens ständiga behov av att ackumulera kapital gör att världsekonomin hela tiden

expanderar (Gustavsson & Tallberg 2006, s.79). Enligt världssystemteorin sker förändringar i världen genom ekonomiska konjunkturcykler och är inte ett resultat av en utvecklingsprocess eller det postindustriella samhället. Den hävdar att det åtminstone sedan år 1450 inte har funnits något världsimperium, men däremot en världsekonomi (Bengtsson, Ericson, Hall & Kronsell 2001 s.39-40).

Mittemellan Wallersteins centrum och periferi placerar han semiperiferin, en zon med drag av både och. Till exempel har den industri¹ som lagts ner i centrum placerats i semiperiferin på grund av billigare arbetskraft, vilket gör att semiperiferin spelar en, såväl ekonomisk som politisk, viktig roll inom det moderna världssystemet (Baylis & Smith 2005 s.234). Utanför världssystemet befinner sig de områden som ännu inte nåtts av den kapitalistiska penetrationen från länderna i centrum (Roselius 2000 s.249).

Relationerna inom världsekonomin kan illustreras så här (Baylis & Smith 2005 s.233 och Roselius 2000 s.249):

¹ Till exempel biltillverkning och textilindustrin.

1.5 Forskningsproblem

Mitt forskningsproblem består i det inte finns någon bestämd definition på ursprungsfolk, vilket skapar förvirring om vem rättigheterna gäller. I artikel 1 i ILOs konvention 169 finns bara en vag definition som kan tolkas olika:

Self-identification as indigenous or tribal shall be regarded as a fundamental criterion for determining the groups to which the provisions of the Convention apply (ILO-konvention 169).

Den menar att det är viktigt att de som kallas ursprungfolk själv identifierar sig som detta och att det inte enbart är staten som ska klassificera grupper. Så brukar nationella och internationella organisationer säga, men jag tror inte att det skulle fungera, utan det måste finnas en internationell definition som sedan kan anpassas av regeringar till sina respektive ursprungsfolk. Till FNs deklamationer finns ännu ingen definition av vem som får kalla sig ursprungsfolk vilket, med all rätta, fått kritik i ett flertal länder. Till vilken nytta skriver de rättighetsdeklamationer om man inte klart och tydligt definierar vem som får ta del av dem?

1.6 Begreppsförklaringar

Nedan följer en rad begreppsförklaringar på begrepp som kommer att användas senare i uppsatsen. Ursprungsbefolkning/folk, Globalisering samt Sociala rörelser är begrepp jag anser vara relevanta att förklara närmre för att få en korrekt uppfattning om vad jag menar i de olika avsnitten.

Begreppet *ursprungsbefolkning* används inom antropologin för att beskriva en icke-dominerande grupp, med mer eller mindre erkända anspråk på ursprunglighet, inom ett territorium. De kan definieras som statslösa människor och förknippas ofta med ett icke-industriellt produktionssätt. Det betyder inte att de aldrig ingår i regeringar eller arbetar i fabriker, utan att de företräder en livsstil som gör dem särskilt utsatta i förhållande till moderniseringen och staten (Hylland Eriksen 2000 s.156).

Jag är lite av en motståndare mot begreppet ursprungsbefolkning och kommer här istället att använda mig av begreppet ursprungsfolk. Denna distinktion blir tydligare på engelska: indigenous populations eller indigenous peoples. Diskussionen kom efter ILO-konventionen 107 och begreppet ändrades till konvention 169 som du kan se nedan.

Medan diskussioner pågår, menar jag här att alla människor som vill kalla sig ursprungsfolk och delar deras identitet därmed är det.

Begreppet *globalisering* är ett samlingsnamn för en intensifiering i global skala av de ekonomiska, kulturella och politiska förbindelserna över statsgränserna, vilket ofta antas skapa ett ökat behov av samarbete i det internationella samhället. Globaliseringens intensitet varierar när det gäller olika länder och olika samhällsgrupper inom ett enskilt land (Goldmann, N. Pedersen & Østerud 1997 s.79-80). Enligt Ulf Johansson Dahre (2005) ses den som en historisk utvecklingsprocess som utvidgar och fördjupar gränsöverskridande ekonomiska, politiska, sociala, ekologiska och teknologiska relationer. Att globaliseringen utvidgar sociala relationer betyder att händelser, beslut och aktiviteter i en del av världen får omedelbara politiska, ekonomiska, sociala och kulturella konsekvenser i en annan del (Johansson Dahre 2005 s.159). Med globalisering menar jag här den process genom vilken stater, ekonomier, institutioner och aktörer på alla nivåer blir alltmer sammanflätade över de nationella gränserna (jfr. Gustavsson & Tallberg 2006 s.237).

Begreppet *social rörelse* skiljer det sociala från det politiska – det som bara partier håller på med (Lund 2003 s.54). Men när jag använder ordet sociala rörelser i den här uppsatsen menar jag politiska rörelser även om de oftast inte sysslar med parlamentarisk verksamhet. Manuel Castells menar i sin bok *Identitetens makt* (2000) att det som utmärker en social rörelse är att de flesta aktörer i nätverkssamhället organiserar sig kring en huvudentitet som ramar in andra identiteter. Han klassificerar de sociala rörelserna enligt tre principer: rörelsens identitet (dvs. dess egendefinition av vad den är), rörelsens motståndare (dess viktigaste fiende, så som den uttryckligen identifieras av rörelsen) samt rörelsens samhälleliga mål (dess vision av det slags sociala ordning den vill uppnå) (Castells 2000 s.85-86).

Alla sociala rörelser i ett samhälle är en arena för politisk kamp. Ett gemensamt kännetecken för dem är att de sällan deltar direkt i de politiska församlingarnas beslutsfattande utan istället utövar påtryckningar, mer eller mindre revolutionära, på politiker ute i samhället. I Latinamerika idag händer det att både politiker och sociala rörelser föreslår förändringar i de parlamentariska systemen för att de sociala rörelserna ska kunna ta en mer aktiv del i de politiska besluten (Lund 2003 s.7-8).

2. FRÅN KOLONISERING TILL GLOBALISERING

Nedan gör jag en kritisk analys av den politik som förts på ursprungsfolken i Latinamerika med dels européernas kolonisering och senare imperialismen från USA. Jag börjar med en kort tillbakablick på koloniseringens och imperialismens förtryck av ursprungsfolken och går därefter över till de senaste årens kamp och orsakerna till att en sådan uppstår. Avslutningsvis tar jag upp globaliseringen som en bidragande faktor till ökande klyftor mellan rika och fattiga, första och tredje världen, centrum och periferi. Det vill säga en faktor till att ursprungsfolken i periferin eller den externa arenan har svårt att hävda sig.

2.1 500 år av förtryck

Christoffer Columbus upptäckte inte Amerika. När han landsteg i oktober 1492 bodde där redan mellan 70 och 90 miljoner människor utspridda över hela kontinenten. Deras förfäder kom dit 12 000 år tidigare och hade utvecklat högkulturer² på ett flertal håll. Inkariket föll i början på 1500-talet efter att spanjorerna strypt den siste indiankejsaren Atahualpa och smält ner allt guld från Soltemplet i Cuzco till fyrkantiga guldtackor. Efter att silverberget i Potosi (idag beläget på Bolvias högplatå) upptäckts tvingade spanjorerna var tionde man från varje by att arbeta i gruvorna. Mellan 1503 och 1650 fraktades 185 000 kilo guld och 16 miljoner kilo silver från Amerika till Spanien. Vid slutet av 1700-talet fanns endast cirka tre miljoner indianer kvar på kontinenten (Agebjörn & Elmqvist 2004 s.7-14).

Grunderna till Latinamerikas ekonomiska, sociala och kulturella problem de senaste 500 åren är denna europeiska exploatering som senare följdes av den nordamerikanska imperialismen (Lund 2003 s.10). USA spelar en stor roll Latinamerikas historia med sin ekonomiska, politiska och militära maktutövning. Redan i Monroedoktrinen från 1823, som i princip var ett första steg mot erövring av världen och världsmarknaderna, slog USA:s politiker i kongressen fast att ”inget europeiskt land kunde göra anspråk på inflytande i Latinamerika utan att det sågs som ett ingrepp i USA:s interna affärer” (Lund 2003 s.11). Denna doktrin uppfattades av ursprungsfolken, enligt Ove Bring (2000), som en garanti för att de europeiska staterna inte

² Med högkultur menas kulturer där vetenskap, konst och arkitektur frodas (Agebjörn & Elmqvist 2004 s.7).

längre skulle lägga sig i och ett steg mot att de Latinamerikanska staterna skulle få vara i fred. Men vi vet alla att så inte blev fallet, utan istället följdes den europeiska kolonisationen av den nordamerikanska imperialismen (Bring 2000 s.102).

Fram till för hundra år sedan såg européerna sin egen ”ras” som den enda ”civiliserade”. Därför användes kolonialismen och missionen för att civilisera dessa vilda ”infödingar”. Kolonialismen avvecklades efter andra världskriget och vi uppfann ”u-landsproblemet”. Man hade generellt en optimistisk syn på möjligheterna att hjälpa u-länderna till en förbättrad levnadsstandard, men u-hjälp blev bistånd som blev utvecklingsarbete, efter hand som årtiondena gick. 1982 bröt skuldkrisen ut och tredje världen fick vädja om hjälp (Roselius 2000 s.15-17). Sedan dess har tredje världens sammanlagda utlandsskuld blivit nästan tre gånger så stor, trots alla avbetalningar, och under 1997 gick 34% av Latinamerikas exportintäkter till räntor och amorteringar (ibid. s.199-200).

2.2 Globaliseringsfrågan

Med en ökad globalisering de senaste åren har politiska, ekonomiska och kulturella relationer över nationsgränserna försvårat för staterna att skilja mellan inrikes- och utrikespolitik.

Globaliseringen har minskat avstånden mellan människor om man ser till kontakter, samarbete och organisationer, samtidigt som kritiker hävdar att den förstärkt de existerande skillnaderna mellan de som befinner sig i centrum, semiperiferin samt periferin, dvs. mellan rika och fattiga (Gustavsson & Tallberg 2006 s.244-245).

Forskarna kring globaliseringen är inte överens om grundläggande frågor såsom ifall den är en oundviklig process eller en medveten strategi och ifall man kan rikta den så att klyftorna mellan rika och fattiga istället blir mindre och att alla har möjlighet till att göra sin röst hörd på den politiska arenan. Det finns, enligt Staffan Roselius (2000) - stor kritiker av globaliseringen, tre olika uppfattningar om globaliseringens orsaker och effekter. Den första är *globaliseringsfällan* där storföretagen tagit makten och regeringar plötsligt blivit maktlösa. Klyftorna ökar, vilket är ett hot mot välfärden, och demokratin hotas därmed när människor känner sig maktlösa, vilket i sin tur leder till de motsättningar, främlingsfientlighet och högerextremism vi bevittnar i samhället idag. Den andra är *globaliseringen som myt* i och med att det bara är en liten del av världen som berörs. Det är bara mindre än en tredjedel av handeln som inte passerar någon nationsgräns, vilket proportionsmässigt är mindre än under tiden före första världskriget. Den tredje är *tredje vägen* som accepterar att globalisering finns och ser både dess möjligheter och problem. De anser att globaliseringen måste styras

politiskt aktivt på alla nivåer – globalt, nationellt och lokalt (Roselius 2000 s.34-40).

Jag är väldigt tveksam till att globaliseringen går att påverka så som världssystemet ser ut idag med USA som hegemon. Dessutom måste ursprungfolken, för att få en större roll i världspolitiken, dra nytta av det som globaliseringen för med sig, såsom internet, för att organisera sig och sätta upp en gemensam kamp. Om inte kommer de att förpassas till den externa arenan och politikens marginaler.

3. RÄTTIGHETER

En rätt innebär ett anspråk på andra personer, hävdar Johan Norberg (1999). För honom, vilket jag också håller med om, är en rättighet ett krav på andra så till vida att när jag har rätt att göra en viss sak, har andra därmed skyldighet att inte hindra mig från att göra detta (jfr Norberg 1999 s.11).

Det finns en skillnad mellan moraliska och juridiska rättigheter. De moraliska handlar om vilka det politiska systemet borde erkänna, medan de juridiska rättigheterna är kulturella och konventionella. Dessa tillskrivs man därför att man lever i ett visst samhälle och under en viss stat (Norberg 1999 s.12). Det är deras skyldighet att tillförsäkra alla invånare mänskliga rättigheter samt skydda och respektera olika gruppers existens och identitet (Dunér 1995 s.82).

Nedan inleder jag med de mänskliga rättigheterna innan jag går över till minoriteters rättigheter och de man avser att ge ursprungsfolken. Detta för att ge en förståelse för den kommande analysen.

3.1 Mänskliga rättigheter

Rättighetsbegreppet började utvecklas under antiken som en motreaktion på slaveriet³. Därefter togs diskussionen upp igen på 1400-talet när den amerikanska kontinenten koloniserades och man frågade sig om indianerna skulle förslavas och utrotas, eller om de var rationella varelser och därmed måste tillskrivas lika rättigheter. En liberal rättighetsuppfattning om att alla människor var rationella varelser som hade rätt att skapa sig en egen tillvaro, utvecklades i Spanien och vidareutvecklades senare i England på 1600-talet (Norberg 1999 s.15). Dessa rättigheter med grund i människans fria natur och behov av att leva ett tryggt liv i samvaro med andra kallas även naturlagar, eller naturrätten⁴ (Fisher 2005 s.13).

Fram till andra världskrigets slut ansågs det att det var varje stats ensak hur dess medborgare behandlades och inte något andra stater skulle blanda sig i. Det var viktigt att inte inkräkta på andra staters suveränitet. Detta förändrades dock efter Hitlers angrepp mot den egna befolkningen och man vågade inte längre lita på att stater respekterade naturrätten. Sedan 1945 vilar rättigheterna på folkrättslig⁵ grund med ansvar på internationell nivå (ibid. s.13).

FN bildades 1945 i hopp om att självständiga nationer och folk skulle kunna samarbeta för fred och säkerhet (Agebjörn & Elmqvist 2004 s.24). År 1949 antogs den *Universella Förklaringen om de mänskliga rättigheterna* av dess generalförsamling. Detta är förmodligen den mest kända rättighetstext som finns idag och här tror jag Johan Norberg skulle argumentera för att det är de enskilda staterna som begränsas i sitt agerande. Staten får inte inkräkta för mycket på medborgarnas liv och likhet inför lagen (jfr. Norberg 1999 s.12).

Respekt för individers rätt till frihet, rättvisa och fred erkändes ”oavsett ras, hudfärg, kön, språk, religion, politisk eller annat uppfattning, nationellt eller socialt ursprung, egendom, börd eller ställning i övrigt” (MR-deklarationen 1948). I artikel 1 proklamerar att:

Alla människor äro födda fria och lika i värde och rättigheter. De äro utrustade med förnuft och samvete och böra handla gentemot varandra i en anda av broderskap (universella MR-deklarationen, art.1).

³ Här ser jag en koppling till tidigare nämnda motståndsidetiteter.

⁴ Rätt som vilar på moralen, moralen bigger på naturen. Den ger en utgångspunkt som ett lands rättssystem kan värderas mot (Goldmann, N. Pedersen & Østerud (red.), 1997, s.179).

⁵ Syftar på de universella principer och lagar som reglerar staters suveränitet och förhållandet mellan stater i det internationella samfundet (Goldmann, N. Pedersen & Østerud (red.), 1997, s.179).

3.2 Minoriteters rättigheter

Det dröjde innan världsorganisationer såsom FN började anordna konferenser för att stärka ursprungsfolkens politiska position och deras särskilda problem, behov och kultur (Johansson Dahre 2005 s.67).

ILO⁶-konventionen 107, *The Convention Concerning the Protection and Integration of Indigenous and other Tribal and Semi-Tribal Populations in Independent Countries*, antogs den 5 juni 1957 och hade som huvudsyfte att skapa förutsättningar för ursprungsfolkens assimilering i den dominerande samhällsstrukturen. Samtidigt säger den att alla människor ska ha rätt till både ”material well-being and their spiritual development in conditions of freedom and dignity, of economic security and equal opportunity” (ILO-konventionen 107), vilket för mig blir motsägelsefullt och något jag skulle vilja kalla ”fult spel”. Samtidigt som man vill ge skydd från våld, förtryck och diskriminering, är det assimilering in i staten som är huvudsyftet. Ett temporärt skydd i utbyte mot permanent assimilering.

Men stater som bedrev assimileringspolitik på 1950-talet fanns det många av och ILO-konventionen 107 ämnade att spegla det målet (Johansson Dahre 2005 s.115). Artikel 12:1 i samma konvention visar på hur staten hade tillåtelse att tvångsförflytta ursprungsfolk utan deras samtycke om de ansåg det nödvändigt för den allmänna ekonomiska utvecklingen i landet, den nationella säkerheten eller invånarnas hälsa:

The populations concerned shall not be removed without their free consent from their habitual territories except in accordance with national laws and regulations for reasons relating to national security, or in the interest of national economic development or of the health of the said populations (ILO-konventionen 107, 12:1).

Konventionen bevisar att ursprungsfolken inte hade någon talan i den internationella politiken samt att marknaden gick före allt annat.

Att vissa inte får tala sitt språk är för att regeringar inte tillåter några andra språk just där, vilket resulterar i att dessa individers rättigheter kränks (Norberg 1999 s.11-12). Att rasdiskriminering⁷ och ”politik som bedrivs med rasöverlägsenhet eller hat såsom apartheid- segregations- eller separationspolitik” (Internationell konvention mot alla former av rasdiskriminering, antagen genom Generalförsamlingens resolution 2106 år

⁶ International Labour Organization, som 1919 bildades under Nationernas förbund och har som huvuduppgift att reglera och övervaka arbetsvillkor och arbetsförhållanden (Dahre 2005 s.116).

⁷ I konventionen avser uttrycket ”varje skillnad, undantag, inskränkning eller företräde på grund av ras, hudfärg, härstamning eller nationellt eller etniskt ursprung, som har till syfte eller verkan att omintetgöra eller inskränka erkännandet, åtnjutandet eller utövandet, på lika villkor, av mänskliga rättigheter och grundläggande friheter på politiska, ekonomiska, sociala, kulturella eller andra områden av det offentliga livet” (Internationell konvention mot alla former av rasdiskriminering, antagen genom Generalförsamlingens resolution 2106 år 1965).

1965) fortfarande bedrevs av vissa regeringar uppmärksammades av FN, som den 21 december 1965 antog en ny konvention om avskaffande av alla former av rasdiskriminering. I denna förbinder sig konventionsstaterna till att ”inte utföra handlingar som innebär rasdiskriminering mot personer, grupper eller institutioner och att se till att alla offentliga myndigheter och institutioner, såväl nationella som lokala”, motverkar rasdiskriminering (ibid. 1965).

Men faktum att endast ca. 170 stater har anslutit sig till konventionen (Fisher 2005 s.41) samt att den dåligt efterföljts ledde till en fortsatt kamp av ursprungsfolken som vidare ledde till internationella politiska förändringar under 1980-talet.

Stater har bett om ursäkt och tagit initiativ till försoning för att lösa långvariga konflikter dem emellan. Detta har, enligt Johansson Dahre (2005), inte ursprungsfolken generellt sett som mål, utan som avstamp för nya förhandlingar eftersom det tycks vara svårare för regeringar att be om ursäkt för flera hundra år av förtryck än att ta politiska initiativ. Anledningarna till att stater bett om ursäkt för tidigare förd politik är flera, men det finns några gemensamma faktorer. Till exempel har ursprungsfolks anspråk på självstyre lett till att stater börjat förstå att de har egna visioner, kunskap och en vilja att bevara och utveckla sina samhällen och kulturer. Därför anser de att de bör få inflytande i politiken. Dessutom har stater inte lyckats argumentera för att ursprungsfolk skall ha en underordnad minoritetsroll i en demokratisk stat (Johansson Dahre 2005 s.191-195). Detta ledde bland annat till att konvention 107 reviderades år 1986 av ILO och ersattes av konvention 169, *Concerning Indigenous Peoples and Tribal Peoples in Independent Countries*. Dess syfte var att ta bort assimilering som det huvudsakliga målet och ge dem rätt att kontrollera sina egna institutioner, ekonomiska utveckling samt behålla sin identitet, språk och religion (ILO-konvention 169):

Considering that the developments which have taken place in international law since 1957, as well as developments in the situation of indigenous and tribal peoples in all regions of the world, have made it appropriate to adopt new international standards on the subject with a view to removing the assimilationist orientation of the earlier standards, and

Recognizing the aspirations of these peoples to exercise control over their own institutions, ways of life and economic development and to maintain and develop their identities, languages and religions, within the framework of the States in which they live (ILO Convention No. 169).

3.3 Självbestämmanderätt

Idén om självbestämmande har sitt ursprung i en liberal frihetsfilosofi (Goldmann, N. Pedersen & Østerud (red.) 1997 s.252) som kan ledas tillbaka till tiden kring franska revolutionen (Bring 2000 s.187). Den politiska betydelsen av självbestämmande är att folk är berättigade till oberoende från utländsk eller främmande dominans. Den rättsliga betydelsen handlar om att alla folk är jämlika och att de skall kunna bestämma över sin internationella politiska ställning (Johansson Dahre 2005 s.95-96). Efter koloniseringen har Latinamerikas gränser behållts, till många gruppers förtret och trots att de inte hade mycket med den etniska verkligheten att göra, för att förhindra att territorier ska splittras mellan olika etniska⁸ och religiösa grupper eftersom man (bl.a. FN) fruktade att våld skulle uppstå. Befolkningen inom territorierna har ofta bara sitt koloniala förflutna gemensamt (Dunér 1995 s.89, Bring 2000 s.195) och lever ofta i gränsområden med stora efterfrågade naturresurser (Johansson Dahre 2005, s.71). Jag kan förstå FNs ställningstagande i denna fråga, samtidigt som jag upplevt dess nackdelar ett par gånger och hört upprörda diskussioner ett flertal. Första gången befann jag mig på en marknad på 5000 meters höjd tidigt lille julaftons morgon med min familj för att sälja ullen från våra lamor i utbyte mot mat såsom ris, socker och bröd. Marknaden delades av en flod som markerade gränsen mellan Bolivia och Peru, vilken vi inte fick passera utan pass och därmed inte kunde få tag i de varor vi sökte. Den andra gången var när jag tillsammans med en i min familj ville passera gränsen till Peru i närheten av Titicacasjön. Tyvärr var detta inte möjligt eftersom han inte hade något pass (då heller), och pass kunde man bara ansöka om om man var katolsk döpt. Ursprungsfolken är för det första inte kristna, och för det andra är det bara ett fåtal som för det första skulle vilja och för det andra skulle ha råd att anlita präst och ta sig till en kyrka för att döpa sitt barn.

Gemensamt för alla ursprungsfolk är att de inte betraktas som folk med rätt till självbestämmande, utan som nationella minoriteter. Dock ser sig många inte som minoriteter utan som koloniserade folk som blivit tvångsintegrerade i nationalstater (Johansson Dahre 2005 s.30). I FNs internationella konvention om *ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter* som antogs av generalförsamlingen den 16 december 1966 menar, i artikel 1, att ”alla folk⁹ har självbestämmanderätt”, samt att ”alla folk må för sina egna syften fritt förfoga över sina naturrikedomar och naturtillgångar” (FNs konvention om ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter 1966 artikel 1). Samma sak står i FNs internationella konvention om *medborgerliga och politiska rättigheter* som antogs samma dag, med tillägg om minoritetsrättigheter i artikel 27:

I de stater där det finns etniska, religiösa eller språkliga minoriteter skall de som tillhör sådana minoriteter ej förvägras rätten att i gemenskap med andra medlemmar av sin grupp ha sitt eget kulturliv, att bekänna sig till och utöva sin egen religion eller att använda sitt eget språk (FNs konvention om medborgerliga och politiska rättigheter, 1966 artikel 27).

⁸ Med etnicitet menar jag här bindningar mellan individer i en grupp (Dunér 1995 s.88).

⁹ Se forskningsproblem under 1.5

Konventionerna innehåller förutom ovanstående artikel i stort sett samma medborgerliga och politiska rättigheter som finns i FNs allmänna förklaring om de mänskliga rättigheterna 1948 (jfr universella MR-deklarationen 1948 art.1, FNs konvention om medborgerliga och politiska rättigheter 1966 artikel 27).

4. ANALYS

I min analys börjar jag med att titta på de konventioner och rättigheter jag beskrivit ovan. Därefter för jag en diskussion kring om det är rätt att ge ursprungsfolken egna rättigheter eller inte och vad det leder till, samt vad den marginalisering och diskriminering som pågår än idag ger upphov till. Avslutningsvis kopplat jag detta till ursprungsfolkens roll i den internationella politiken genom världssystemtegorin.

4.1. Konflikter med världssystemet och rättigheter

Konflikter mellan nationalstater och ursprungsfolk uppstår när nationers majoritet vill kontrollera resurser på det som ursprungsfolken anser vara deras territorium (Hylland Eriksen 2000 s.161). Dessa konflikter mellan ett dominerande centrum och grupper i periferin uppstår när periferins traditionella levnadssätt hotas av ett dominerande centrum som exploaterar resurserna och förstör gruppens möjligheter att bevara och utveckla sin egen kultur (Dunér 1995 s.84). Sociala rörelser har vänt sig mot dessa kränkningar av dels territoriella rättigheter och dels rätten att själva bestämma hur de ska leva. Äganderätten, rättssystemet, skattesystemet och föreställningen om lika rättigheter och skyldigheter för alla är ofta oförenliga med ursprungsfolks traditionella livsmönster (Hylland Eriksen 2000 s.161-162).

Assimilering hade egentligen, om man ser optimistiskt på saken, från början avsikten att hjälpa grupper att uppnå lika rättigheter och förbättra sin sociala status, de kan utnyttja nya tekniker och politiska möjligheter för egna syften. Förändringar kan också vara nödvändiga för att kulturer ska leva vidare. Men assimilering leder ofta till att grupperna förlorar sin värdighet när de får lära sig att deras traditioner saknar värde (ibid. s.153-158). Till exempel hade många i byarna där jag jobbade solpaneler för att få lite ljus om kvällarna och kommunikationsradio användes för att slippa gå miltals för att kommunicera med grannbyarna, samtidigt som de förde en daglig kamp för att behålla sin identitet och motverka diskriminering.

ILO har ett stort intresse för ursprungsfolken och försöker integrera dem in i den nationella ekonomin och skydda dem från exploatering. Den första konventionen, 107, främjade dock istället assimilering. Konventionen

ratificerades enbart av 27 länder, men majoriteten av dem var Latinamerikanska. Det positiva och intressanta med konvention 107 var dock att man faktiskt insett att vikten av rätt till kollektivt och individuellt ägande av mark på deras ursprungliga territorium samt att bruka den enligt deras traditioner (Léger 1994 s.15-16).

När sedan konvention 169 kom 1989 var det näst intill en självklarhet att ta bort den tidigare assimileringen som huvudsyfte och ge dem egna rättigheter (ibid. s.16). Den tidigare uppfattningen om att ursprungsfolk skulle assimileras in i majoritetssamhällen ansågs nu istället som diskriminerande och rasistisk av allmänheten (Johansson Dahre 2005 s.115). Problemet ligger bara i vem som får kalla sig ursprungsfolk, precis som jag tagit upp i forskningsproblematiken.

4.2 Rättigheter för diskriminering?

Samuel P Huntington hävdar att den framtida konfliktorsaken är av kulturell art och inte längre ideologisk eller ekonomisk, och är den som kommer att dominera i internationell politik, främst på grund av att kulturer som utvecklats under årtusenden är långt mer fundamentala än åsiktsskillnader mellan politiska ideologier och olika politiska system. Eller det faktum att världen håller på att krympa och kontakten mellan människor från olika kulturer ökar deras kulturella medvetenhet och förstärker historiska skillnader och motsättningar. Eller på grund av att människor världen över rycks upp ur sina urgamla identiteter med dagens moderniseringsprocess, vilket försvagar staten som identitetskälla och såväl fundamentalistiska religiösa rörelser såsom sociala rörelser föds (Huntington 1993 s.10-16).

De nya staterna som bildades i Latinamerika efter självständigheten på 1800-talet är uppbyggda i territorium i vilka det finns olika sociala intressen, kulturer, regioner och nationaliteter (Castells 2000 s.280). Folk rycktes upp ur sina gamla identiteter för att tvingas in i nationella gemensamma identiteter med rättigheter som exempelvis sjukvård och utbildning. Sociala rättigheter skulle hjälpa till att inkludera tidigare exkluderade grupper i samhället och ge dem en känsla av tillhörighet. Problemet var bara att rätten till utbildning inte var detsamma som rätten till utbildning på sitt eget språk utan det nationella, vilket lett till att vissa grupper känt sig ytterligare marginaliserade (Kymlicka 2002 s.328-329). Castells påstår att stater i tredje världen ofta styrs till förmån för en minoritets intressen. De underordnade minoriteterna har endast tillträde till makten på lägre statliga nivåer i de territorier där de bor och blir därmed dåligt infogade i nationalstatens härskande eliter (Castells 2000 s.280-281). Att minoriteter tidigare kunnat styra länder i Latinamerika beror bland annat på diktaturer, brist på demokrati, utländska intressen och korruption.

Jag hävdar att ursprungsfolk måste bli respekterade av och representerade i sina respektive regeringar för att bekämpa diskrimineringen först nationellt och därefter internationellt. För hur ska minoriteten kunna begära företräde på vissa områden och samtidigt kräva likställdhet i samhället i stort? Däremot kanske internationella lagar krävs för att regeringar ska ta hänsyn till sina ursprungsfolk på allvar. Men hur ska då andra grupper och minoriteter (t.ex. invandrargrupper) behandlas, ska de också få rättigheter? Jag är väldigt kluven i denna fråga, om det är rätt att ge ursprungsfolk särskilda rättigheter eller inte, vilket är fokus för min analys nedan. Positiv särbehandling kan leda till ytterligare diskriminering. Asbjørn Eide är också emot positiv särbehandling. Han menar att det inte utgör någon grund för upprättandet av grupprättigheter, utan alla medborgare i en stat måste likställas på en gemensam grund där alla mänskliga rättigheter som finns i den universella deklARATIONEN garanteras ([red.] Dunér 1995 s.92-93).

Trots uppfattningar om att det strider mot de liberala värderingarna och universella mänskliga rättigheterna, har det i västvärlden och Latinamerika utvecklats nationella självbestämmandelösningar för ursprungsfolk. Kanske inte som uppnår ursprungsfolkens egna krav, men som är en bit på väg och som visar på politiska förändringar (Johansson Dahre 2005 s.124-125). Ursprungsfolken menar generellt att bara för att de gör anspråk på särskilda rättigheter inte vill bli betraktade som minoriteter eftersom detta indikerar på politisk, ekonomisk och social underordning (ibid. s.12). Att acceptera folkgruppers rätt att själva bestämma över sin internationella politiska och rättsliga ställning kan ge stora konsekvenser i form av territoriella komplikationer med ekonomiska, politiska och sociala konsekvenser (ibid. s.111). Dock finns det en utbredd uppfattning om att alla folkgrupper ska behandlas jämlikt, dvs. om en del folk ska få självbestämmanderätt så borde alla få det. Detta sk jämlikhetsargumentet menar att ursprungsfolkens ofrivilliga integration i stater inte kan accepteras inom tanken om mänskliga rättigheter och demokrati, utan har lett till full mobilisering av ursprungsfolk (ibid. s.96).

Socialantropologen Adam Kuper är starkt kritisk till självbestämmanderätt för ursprungsfolk. För det första menar han att den socialantropologiska vetenskapen visat att ursprungsfolk inte är primitiva längre och eftersom stödet för ursprungsfolk baseras på detta blir särskilda rättigheter därmed omotiverade. För det andra menar han, särskilt med tanke på ursprungsfolk i Nord- och Sydamerika, att alla folk där är immigranter, de bara råkade komma före spanjorerna (Kuper 2003 s.390-395). Här skulle jag vilja ifrågasätta vad Kuper menar med primitivt. För mig är otäta stenhus högt uppe i bergen med jordgolv och varken el eller rinnande vatten att leva primitivt, samtidigt som det självklart finns ursprungsfolk som lever betydligt bekvämare än så.

Kuper ser historien som mindre betydelsefull när det gäller att utforma det jämlika samhället och ser hellre framåt. Han menar också att ursprungsfolk är rasistiska och nationalistiska eftersom de kollektiva

rättigheter de kräver leder till samma konsekvenser som apartheid och etnisk segregering gör (ibid. s.390-395). Så långt vill inte jag dra det, men jag ser hans poäng. Självbestämmanderätt tror jag skulle skapa mer segregation och diskriminering och bara ge en ytlig acceptans grundad på lagar. Om stater istället jobbade aktivt för att ömsesidig respekt ska komma underifrån skulle ursprungsfolkens roll stärkas väsentligt.

4.3 Motståndsidetiteter

Under 1960- och 1970-talen kämpade ursprungsfolkrörelserna för att återskapa sin identitet och lära sig den egna historien. Eftersom de tidigare tvingats överge identitet, språk och sin egna historia blev detta nu viktigt att återuppta för att väcka det politiska engagemanget. Det var främst genom protester för att försvara sig mot mark- och naturexploatering samt assimileringsspolitiken som de åter tog sig in i den internationella politiken i slutet av 1960-talet (Johansson Dahre 2005 s.68).

Ingen stat har riktigt vetat vad de skulle göra med sina ursprungsfolk (ibid. s.48), eller haft kännedom om att diskriminering leder till motstånd (Calhoun 1994 s.17). Att stater generellt försökt assimilera dem, har enbart lett till ett envist motstånd, vilket visar på en kulturell kontinuitet som definierats och vidmakthållits delvis av marginaliseringens och uteslutningens politiska mekanismer. Ursprungsfolks överlevnadsstrategi har länge varit att bevara sin kultur, även om mer än 500 års försök till integrering i det internationella systemet inneburit en del förändringar i form av nya kulturella yttringar, sociala strukturer och institutioner. Men trots dessa förändringar har de lyckats bevara sina fundamentala aspekter av sitt sociala och kulturella liv även om det sker i nya former, i nytt språk och genom nya praktiker (Johansson Dahre 2005 s.75-76). Enligt Manuel Castells (2000) är alla identiteter konstruerade och uppbyggda av byggstenar från historia, geografi, biologi, institutioner, kollektiva minnen och personliga fantasier, maktapparater och religiösa uppenbarelser. Därefter bearbetar individer, sociala grupper och samhällen om dessa och placerar in dem i deras sociala bestämningar och kulturella projekt som är rotade i deras sociala struktur och i deras tids- och rumsramar (Castells 2000 s.21). I Bolivia finns till exempel flertalet ursprungsfolk som alla bygger sin identitet kring en kosmvision baserad på moder jord, *pacha mama*, men vilken ser annorlunda ut hos de olika ursprungsfolken eftersom deras vardag skiljer sig avsevärt beroende på geografiskt läge. I Bolivia finns ursprungsfolk som lever på lamor och alpacor uppe i bergen, jordbruk i dalarna, fiske i Titicacasjön, turism i La Paz, vinodlingar på låglandet, osv. Det är ett land som skiljer sig från resten av Latinamerika eftersom de har en majoritet av ursprungsfolk som vägrat assimilering och kämpat för att bevara sin kultur.

De urbana rörelserna ta upp vår tids verkliga frågor, om än varken i en skala eller på villkor som är adekvata för uppgiften. Och ändå har de inget val eftersom de är den sista reaktionen mot den dominans och förnyade exploatering som översvämmar vår värld. Men de är något mer än ett sista symboliskt försvar och ett deperat rop: de är symtom på våra egna motsättningar och därmed potentiellt i stånd att överskrida dem ... De producerar verkligen en ny historisk mening – i den skymningszon där de inom en lokal gemenskaps murar låtsas bygga ett nytt samhälle som de vet är ouppnåeligt. Och de gör det genom att vårda embryon till morgondagens sociala rörelser inom de lokala utopier som de urbana rörelserna har konstruerat för att aldrig ge upp inför barbariet (Castells 1983 s.331).

Så skriver Castells (1983) i ”The city and the grassroots” och man kan ju fråga sig vad som hänt sedan dess.

I hans ”Identitetens makt” (2000) sammanfattar han de sociala rörelsernas viktigaste utvecklingsvägar på 1980- och 1990-talet i fyra punkter. I den första menar han att de urbana rörelserna integrerats i de lokala styrelsernas struktur, vilket lett till dessa stärkts och fått ökad betydelse i politiken. För det andra har gräsrotter fostrats till att bilda en inflytelserik miljörelse som avvisar giftigt avfall och kärnkraft för en försoning mellan kultur och natur. Den tredje vägen är fattiga gemenskaper som gått samman för kollektiv överlevnad och byggt sina egna ”välfärdsstater” på solidaritet och ömsesidighet. För det fjärde finns det idag en insikt av omvärlden att om de sociala rörelserna inte blir hörda och om deras nya politiska vägar stängs så återkommer dem med säkerhet för att riva dessa murar och slå sig fria (Castells 2000 s.75-77).

4.4 Centrum och periferi

Världssystemteorin är en av de kritiska perspektiv med en radikalt annorlunda syn på utvecklingsproblem och hur de ska lösas (Gustavsson & Tallberg 2006 s.295). Ur dess perspektiv är sammanträffandet mellan ursprungsfolkens återkomst på den internationella arenan och det globala identitetsuppvaknandet, en konsekvens av den västerländska hegemonins och den moderna identitetens försvagning i världen. Ulf Johansson Dahre (2005) hävdar att; ”eftersom världssystemet befinner sig i kris och fragmentering, både internationellt och nationellt, lämnas utrymme för identitetspolarisering och en mångkulturell renässans” (Johansson Dahre 2005 s.67). Denna världssystemets kris i den kapitalistiska världsekonomin, talar Immanuel Wallerstein också om, men att den kan pågå 25-50 år till. Han menar att denna instabilitet kan leda till oro som i sin tur övergår i våld när människor försöker behålla sina privilegier och hierarkiska ställning (Wallerstein 2005 s.77).

Världssystemteorins uppdelning i centrum- semiperiferi- och periferistater gjorde det möjligt att finna vägar för perifera stater att faktiskt utvecklas inom ramen för det kapitalistiska systemet, men på bekostnad av

en centrumstat som faller ner till en semiperifer status. Enligt dessa marxistinspirerade kritikers analyser måste det kapitalistiska systemet i längden leda till en fundamental samhällsomvandling i socialistisk riktning (Gustavsson & Tallberg 2006 s.300).

Efter andra världskriget är det USA som haft rollen som hegemonisk¹⁰ makt och den del av världen som följer dess spelregler har kallats ”den fria världen”. Denna hegemoni formas inte enbart genom tvång, utan även genom samtycke i form av indoktrinering av den härskande klassens värderingar på de underordnade grupperna i samhället så att de inte längre ser till sina egna intressen och därför låter hegemonen ”sitta i orubbat bo” (ibid. s.80-81).

Björn Hettne visar på många likheter med Immanuel Wallerstein när han delar in konflikter i de som finns mellan världssystemet och den externa arenan samt de som finns inom världssystemet (jfr. Hettne 1996 s.41 och Baylis & Smith 2005 s.233). Mellan världssystemet och den externa arenan uppstår konflikter när stater tvingas gå in i världssystemet samt när de försöker bryta sig ur. Konflikter inom världssystemet delar han upp i horisontella och vertikala. De horisontella är således konflikter mellan kärnländer, mellan semiperifer länder och mellan länder i periferin, medan de vertikala är konflikter mellan de olika strukturella nivåerna; kärnländer – semiperiferi, kärnländer – periferin, semiperiferi – periferin (Hettne 1996 s.40-42). Han skriver också att ”inget samhälle tillåts lämna världssystemet för att istället satsa på en självtillitsstrategi och bygga socialism” (ibid. s.40), vilket han har rätt i om man ser till USAs agerande i Latinamerika idag¹¹. Hettne skrev sin bok 1996 då Lucio Gutierrez, Alan Garcia, Michelle Bachlet, Evo Morales och Hugo Chavez – alla socialistiska presidenter – bland andra, ännu inte kommit till makten i Ecuador, Peru, Chile, Bolivia och Venezuela. Här finns en konflikt mellan kärnländer och semiperiferin – periferin - den externa arenan.

Hettne (1996) vill placera ursprungsfolken i den externa arenan eftersom de mot sin vilja inkorporerats i nationalstater och därmed tvingats in i världssystemet (ibid. s.41). Evo Morales och Bolivias konflikt¹² med USA och dess kamp mot det kapitalistiska systemet skulle jag vilja placera som en vertikal konflikt mellan centrum (kärnland) och periferin. I fallet Bolivia uppstår dock ett problem när nu ursprungsfolken besitter hegemoni över sin stat. Då blir spanskättlingarna plötsligt minoritet, ska de då få särskilda rättigheter som minoritetsbefolkning?

¹⁰ Hegemoni är den maktstruktur som dominerar det internationella systemet och som oftast knyter an till systemets mäktigaste aktör (Gustavsson & Tallberg, 2006 s.80).

¹¹ Detta kommer jag inte att gå in på närmre eftersom det skulle bli en uppsats för sig, men klart är att den socialistiska vägen genom Latinamerika sticker i ögonen på George Bush.

¹² Denna konflikt består i att Evo Morales vill förstatliga Bolivias naturtillgångar (olja, gas, vatten) och utvisa de multinationella företag som idag befinner sig i landet, samt behålla kokan som naturläkemedel.

5. SLUTSATSER

Som svar på min inledande fråga skulle jag vilja hävda att de flesta ursprungsfolk i Latinamerika befinner sig utanför det internationella politiska systemet, i periferin eller till och med den externa arenan, och inte har möjlighet att delta i de politiska besluten samt påverka sin ställning. Dock ser jag att en diskussion och försök att ge upprättelse sakta men säkert växt fram de senaste 40 åren, som bidrar till ett uppmärksammande och ett enande av ursprungsfolk världen över, i hopp om en bättre framtid för deras barn.

I dagens moderna värld tvingas alla, enligt Hylland Eriksen (2000), att anta en identitet som medborgare av en stat (Hylland Eriksen 2000 s.152). Jag tycker att stater bör överge tanken om att skapa en enda nationell identitet som alla ska identifiera sig med, och istället anta en multikulturalistisk. Människor bör kunna vara medborgare av en nation och inneha fullständiga samhällsliga rättigheter utan att tvingas in i en särskild kulturell identitet. De bör få rätt till självbestämmande och bli respekterade på den politiska arenan. Detta genom att få tillgång till utbildning (på sitt eget språk) och kunskap om sina rättigheter för att kunna hävda sig och få en större roll på den politiska arenan. Staten bör också aktivt jobba mot diskriminering och ta hänsyn till och visa respekt för de territorier där ursprungsfolk lever och låta dem slippa undan exploatering.

Om detta intresse inte finns från staten, av olika anledningar, har ursprungsfolken egentligen bara två val för att slippa undan förtryck. Antingen att förändra sig själva och ansluta sig till den nationella identiteten, eller att aktivt jobba för att förändra de förtryckande institutionerna (Wallerstein 2005 s.68). De internationella beslut som fattas i olika organisationer idag, exempelvis FN och IMF, speglar västvärldens politiska och ekonomiska intressen. De anser sig driva ”den rätta politiken” och ser till att deras övertag skall bestå. Det är i alla fall så icke-västerlänningar skulle beskriva världsordningen och jag anser att det ligger mycket sanning i det (jfr Huntington 1993 s.36-37). De rättigheter FN kommit med hitintills tycker jag är bra riktlinjer för regeringar och sätter säkert press på många som vill skaffa sig ett bra rykte internationellt. Men jag tror inte att de efterföljs särskilt bra i praktiken, särskilt inte så länge vi inte vet vem som är ursprungsfolk och därmed inte vem som kan tillskansa sig rättigheterna. Jag hoppas på att den kommande konventionen ska hjälpa till att stärka ursprungsfolkens roll i den internationella politiken och att den innehåller en rättvis definition, vad det nu är.

Dagligen påminns vi genom media om hur förorenad vår planet är, hur vi utarmat jorden och förändrat klimatet. Varför kan vi inte ta lärdom av ursprungsfolken och dra nytta av deras kunskaper? Naturmediciner kommer visserligen allt starkare på marknaden som ett första steg, men det finns så mycket mer. Ursprungsfolkens kunskaper har i alla tider underskattats, det är dags att deras röster blir hörda.

6. REFERENSER

6.1 Tryckta källor

- Agebjörn, Anika – Elmqvist, Annika, 2004. *Sänkt pris Kort datum*. Finland: WS Bookwell.
- Baylis, John – Smith, Steve, 2005. *The Globalization of World Politics*. 3rd edition. USA: Oxford University Press Inc.
- Bengtsson, Rikard – Ericson, Magnus – Hall, Martin – Kronsell, Annica, 2001. *Perspektiv på världspolitik*. Lund: Studentlitteratur.
- Bergström, Göran – Boréus, Kristina (red.), 2005. *Textens mening och makt*. Lund: Studentlitteratur.
- Bring, Ove, 2000. *FN-stadgan och världspolitiken. Om folkrättens roll i en föränderlig värld*. Tredje upplagan. Stockholm: Norstedts Tryckeri AB.
- Calhoun, Craig (red.), 1994. *Social Theory and the Politics of Identity*. Oxford: Blackwell.
- Castells, Manuel, 1983. *The City and the Grassroots. A Cross-cultural Theory of Urban Social Movements*. Berkeley: University of California Press & London.
- Castells, Manuel, 2000. *Identitetens makt*. Uddevalla, MediaPrint i Uddevalla AB.
- Dunér, Bertil (red.), 1995. *FN och de mänskliga rättigheterna*. Falun: ScandBook.
- Fairclough, Norman, 1995. *Critical Discourse Analysis. A Critical Study of Language*. London: Longman.
- Fisher I., David, 2005. *Mänskliga rättigheter. En introduktion*. Tredje upplagan. Stockholm: Elanders Gotab.
- Foucault, Michael, 1993. *Diskursens ordning*. Stehag/Stockholm: Symposium.
- Goldmann, Kjell – N. Pedersen, Mogens – Østerud, Øyvind (red.), 1997. *Statsvetenskapligt lexikon*. Skien: Rotanor Bokproduksjon AS.
- Gustavsson, Jakob – Tallberg, Jonas (red.), 2006. *Internationella relationer*. Denmark: Narayana Press.
- Hettne, Björn, 1996. *Internationella relationer*. Lund: Studentlitteratur.
- Huntington P, Samuel, 1993. *Civilisationernas kamp*. Stockholm: Tryck AB ScandBook.
- Hylland Eriksen, Thomas, 2000. *Etnicitet och nationalism*. Falun: AIT Falun AB.

Johansson Dahre, Ulf, 2005. *Ursprungsfolk i internationell politik och rätt*. Lund: Studentlitteratur.

Kuper, Adam, 2003. *The Return of the Native*. *Current Anthropology*, vol. 44, no. 3.

Kymlicka, Will, 2002. *Contemporary Political Philosophy*. USA: Oxford University Press Inc.

Léger, Marie, 1994. *Aboriginal peoples. Toward Self-Government*. Canada: Black Rose Books.

Lund, Arwid, 2003. *Myllrets revolt. Sociala rörelser i Latinamerika*. Stockholm: Tryckeri Federativ AB.

Norberg, Johan, 1999. *Fullständiga rättigheter*. Stockholm: Elanders Gotab.

Roselius, Staffan, 2000. *Global ekonomi mellan Börsen & Bushen*. Falun: AIT Falun AB.

Wallerstein, Immanuel, 2005. *World-systems analysis*. USA: Keystone Typesetting Inc.

6.2 Konventioner

ILO-konvention nr. 107, 1957. *Convention concerning the Protection and Integration of Indigenous and Other Tribal and Semi-Tribal Populations in Independent Countries*.

ILO-konvention nr. 169, 1989. *Convention concerning Indigenous and Tribal Peoples in Independent Countries*.

FNs universella Mänskliga Rättighets-deklarationen, 1948. *Universal Declaration of Human Rights*.

FN-konvention, 1966 om *ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter*.

Generalförsamlingens resolution 2106, 1965 mot *alla former av rasdiskriminering*.